

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Expositio officii missae sacrique canonis

[Reutlingen], 1. Sept. 1483

Tractatus secundus primi libri. De sacramento eucaristie

[urn:nbn:de:bsz:31-319967](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-319967)

anagogice scz qñ per ista inferiora in-
telliguntur superiora. Et dicitur ab ana-
gogico est sursum. et gogos ductio quasi ser-
mo ducens nos sursum. sicut qñ sit ser-
mo de eccia triumphali. siue d' vita eter-
na et sanctorum beatitudine. **S**ed autem
quattuor modi vt magis pateat i vno
exemplo scz in hac dictione hierusale
comperiuntur. Hierusalem em est no-
men cuiusdam ciuitatis et interpretatur
quasi visio pacis. qñ ergo scriptura loq-
tur de illa ciuitate literaliter vt de ei-
nobilitate vel captiuitate vel destru-
ctioe tunc d' sensus hystorialis. Si vo
hierusalem accipitur pro anima fidei-
in qua debet esse pax. tunc d' sensus tro-
pologicus siue moralis. Si aut accipit
pro xpo vel pro eccia militante tunc est
sensus allegoricus. xpc em pacem pe-
perit et pacem sue ecclesie reliquit. Si
vero per hierusalem intelligitur eccia
triumphans siue vita beata in qua est
visio pacis. qz ibi est pax eternitatis.
tunc d' sensus anagogicus. quia de pa-
ce temporali fit ductio sursum ad pacem
eternitatis. Unde de pmissis moïis ha-
betur. quedam metra. **L**itera gesta do-
cet quid credas allegoria. **M**oralis qd
agas quo tendis anagogia. sequitur.

Tractat^o secund^o
libri primi. De sa-
cramento eucaristie

Expedito de prio-
scz de studio sacre
scripture. et de ei-
modis exponendi
iam qñtum ad tra-
ctatum secundum
aliqua generalia d'
sacramento eucari-

stie qd in missa conficitur sunt inquiren-
da. Et habebit ille tractatus quattuor-
decim capitula s'm q' quattuordecim
in numero sunt declaranda. vt patebit.

- 1 In quib⁹ sacramentū eucaristie in ve-
teri lege sit figuratum. ca. primū
- 2 A quo et quare sit institutū hoc sacra-
mentū caplin secundū.
- 3 Quando sit institutū et quare in vlti-
ma cena xpi cum discipulis suis sit insti-
tutum caplin terciū
- 4 De eius dignitate capitulū quartum.
- 5 De eius necessitate caplin quintum
- 6 De noim ipius multiplicitate ca. sextū
- 7 De modo accedendi et sumendi illud
sacramentū caplin septimū
- 8 Que sint signa et coniecture p quas
picturari possumus nos esse dignos
ad hoc sacramētū picipiēdū ca. octauū
- 9 De vtilitatib⁹ quas cōsequunt^r digne
sumentes capitulū nonū
- 10 De damnis que cōsequunt^r indigne su-
mentes capitulū dicimū
- 11 Quot modis hoc sacramentū sumat^r.
capitulū vndecimū
- 12 An peccata venialia possint impedire
effectum huius sacramenti in sumente
capitulū duodecimū
- 13 An propter nocturnalem pollutionē
communio sit p̄mittēda ca. tredecimū
- 14 An melius sit frequētius hoc sacramē-
tum p̄cipere q̄ tardius et rarius capi-
tulum quartūdecimū

Capitulum primū Ostendit
in quibus sacramentū eucaristie
in veteri lege sit p̄figu-
ratum.

Figuratio
Subterrimū eucaristie sacra-
 mentū in veteri testamento
 multis figuris est p̄figuratū.
 Primo in oblatiōe panis et vini à Mel-
 chisedech ip̄i abrae. Unde Beñ. xiiij.
 dr. Est vero melchisedech offerens pa-
 nem et vinū: erat em̄ sacerdos dei al-
 tissimi. Per qđ vt ait ambrosius i qua-
 dam omelia datur intelligi. sacramēta
 xp̄ianoz esse anteriora id est prius figu-
 rata q̄ iudeoz. In illa em̄ oblatione re-
 presentata fuit forma exterior hui⁹ sac-
 menti. Aliud em̄ in hoc sacramento cer-
 nitur. et aliud creditur. Scilicet em̄ pa-
nis et vinū. sed creditur vera caro et
sanguis xp̄i sub speciebus panis et vi-
ni veraciter contineri. Nam sicut pa-
 nis est principale quo sustentamur in ci-
 bis ⁊ vinū principale in potibus q̄ntū
 ad nutrimentū corpale. sic caro et san-
 guis xp̄i sunt principalia quantū ad nu-
 trimentū sp̄iale scz aie. Unde Proue.
 xiiij. dr. Venite ⁊ medite panem meum
 Omnia quidē sacrificia veteris testa-
 menti cessauerūt et solum sacrificiū pa-
 nis et vini remansit. et ideo deo est ac-
 ceptū Quod p̄uidens dauid in spiritu
 dixit in p̄sona dei Quādo manducabo
carnes thaurorū aut sanguinem hircorū
potabo. q̄si diceret nō acceptabo talia
sacrificia Et subdit. Immola deo sacri-
ficiū laudis. Et iterū. Sacrificiū dō
sp̄s contribulatus. Tale igit̄ sacrifici-
um laudis est p̄ns sacramentū. quia in
ip̄o et per ip̄m deus potissime laudat̄.
et passio filij eius ad memoriā reuocat̄.
 Hoc idem malachias p̄pheta longe in

*panis
 simile q̄ figurat
 hominis. Et vi-
 figurat cor*

Caritas

sp̄u cognouit dicens in p̄sona dei ad iu-
 deos Non est mihi voluntas in vobis
dicit dñs exercituum. et non suscipiam
munus de manu vestra. Ab ortu enim
 solis vsq; ad occasum magnū est nomē
 meū in gentibus et in omni loco sancti-
 ficatur et offertur nomini meo oblatō
 munda/ id est oblatio panis et vini. seu
 corporis et sanguinis domini nr̄i iesu
 xp̄i. Malach. i. Secundo hoc sacramē-
tum est p̄figuratum per manna qđ da-
batur iudeis in deserto post transitum
maris rubri. De quo Exodi. xvi. Ecce
ego pluam vobis de celo panem. egre-
diatur populus et colligat quo sufficiat
at per singulos dies. Unde in Psalm.
lxxv. dr. Panem angelorū māducabit
homo id est panem paratū in aere mis-
terio angelorū vel panem figurantem
panem angelorū. Sicut em̄ manna da-
tum fuit hebreis. iā submersis egyptijs.
sic eucaristia datur xp̄ianis post ablu-
tionē baptisimi dletis iam peccatis vt
p̄ baptisimū mundati a malo. p̄ eucaris-
stiam nutriuntur in bono Et sicut man-
na populū istum. per fastiditatē in via
solitudinis. ad terram p̄missiōis pdu-
xit. vt patet Josue. v. sic eucaristia per
istum incolatum vite presentis fideles
huius seculi terram transeuntēs. ad pa-
triam dei perducit. vnde recte viaticū
appellatur. qz reficiens nos in via / du-
cit ad patriā: Item sicut manna venit
de sursum scz de celosic ⁊ eucaristia Jo-
hannis. vi. Ego sum panis viuus. qui
de celo descendi. Item sicut filij israhel
videntes manna mirabant̄ dicentes
ad inuicem. manhu. manhu. qđ signifi-
cat quid est hoc. Exo. xv. sic de isto sac-
ramento iudei mirabant̄ dicētes. quomō
pōt nobis dare hic carnē suā ad mādu-
candū. Job. vi: Un̄ p̄pheta ait. Demo-

*et adhuc q̄ntū
 plurimū heres
 nit.*

riam fecit mirabiliū suoz rē. psal. cxiij.
Item qui collegerat plus de manna n̄
 habebat amplius nec qui minus prepa-
 rauerat detulit minus. sed singuli iux-
 ta id qd̄ edere poterant congregauer-
 rant Exo. xvi. sic et in eucaristia. Nam
 quantūcūq; quisq; paruum partē ac-
 cipiat. totā percipit eucaristiā. **I**uxta id
 qd̄ cantat ecclesia. **N**ec faciles sed memē
 to timēse sub fragmento / quantū toto
 tegitur. **L**ui cōcordat dictū b. gregorij
 in Omelia paschali. et hēc de p̄. dis.
 ij. ca. **Q**uid si sanguis. vbi d̄. **N**ouertē-
 dum est qd̄ siue plus siue minus omnes
 eqliter corpus xp̄i integerime sumūt.
 et generaliter omnes et sp̄aliter vnus
 quisq;. **I**tem habebat in se omne suauitatis
 delectamentū sic et eucaristia p̄fert
 vitā eternā. et eius dulcedinē facit de-
 gustare in qua vita sunt omnes delecta-
 tiones aggregate. **E**ū Joh. vi. d̄. **S**i
 quis manducauerit ex hoc pane viuet
 in eternū. **S**ed hec est differentia quia
 om̄s q̄ hunc panē manducauerūt mor-
 tui sunt. iste vero panis. viuus qui de
 celo descendit. vitam mundo tribuit.
Manna illud de celo hoc supra celum
 illud scaturiebat in diē alterum serua-
 tum. hoc ab omni corruptiōe est alienū
 qz quicūq; digne gustauerit et sic vsq;
 in finem p̄manerit. corruptiōem id est
 damnatiōez eternā non videbit. **V**t in
 quit m̄ḡ. in iij. sen. dis. viij. **T**ercio mō-
 figuratū est hoc sacramētū in esu agni
 paschalis p̄ quē istud sacramētū rep̄-
 sentatur. **E**ū Exo. xij. d̄. **D**ecima die
 mensis tollat vnusquisq; agnū per fa-
 milias suas. **E**rit autē agnus sine macu-
 la. masculus agniculus. **S**icut em̄ esus
 agni paschalis institutus fuit in signum
 liberatiōis de seruitute egipciaca. ita
 esus veri agni paschalis institutus fuit i

signum liberatiōis a potestate et capti-
 uitate dyabolica. qz iste est agnus dei q̄
 tollit peccata mundi. **J**oh. i. **I**tem elius
 agni paschalis institutus fuit qn̄ filij isra-
 el erant transaturi de egipto in terram
 p̄missiōis. ita dñs iesus instituit hoc sa-
 cramentū trāsiturus de hoc mūdo ad
 patrē. **J**oh. xiiij. **Q**uarto hoc sacramē-
 tum p̄figuratum est in diuersis sacrifi-
 cijs. **D**e quib; habet in Leui. quibus fi-
 gurabat passiois xp̄i oblatio. vbi fuit
 hostia quo ad recōciliatiōem. victima
 quo ad satisfactiōez pro peccatis n̄ris.
 et olocustum quo ad totius sui corpo-
 ris lesionē. **Q**uinto p̄figuratū est p̄ ces-
 nam quā rex darius fecit omnibus ver-
 naculis suis. magistratib; et omnibus
 purpuratis. p̄conibus. cōsulibus. et p̄-
 fectis. ij. Esore. ca. iij. id est iesus xp̄e lvi
 corporis et sanguinis cenā. preparauit oib;
 iustis et fidelibus. licet interdū iniusti
 se ingerant. in quibus aliqui sunt subdi-
 ti et illi intelligunt per vernaculos. q̄
 sunt serui in domo dñi. **A**lij vero sunt
 plati eccie maiores. et illi intelliguntur
 per magistratus. **A**lij sunt plati mino-
 res et illi intelligunt per p̄fectos. **Q**ui-
 dam autē sunt reges terre et hij per pur-
 puratos intelligunt. **Q**uidā vero sunt
 principes inferiores et isti intelligunt p̄
 p̄cones. **D**emū quidam sunt religio-
 si et hij per cōsules designant. quia cō-
 silia sunt professi. **O**mnia etiā sacrificia
 tpe nature et legis ab abel iusto primo
 incipiendo et descendēdo vsq; ad noe
 melchisedech abraā vsq; ad sacrificia
 legalia aaron et filioz eius omnia figu-
 rabant illud vnicū et singulare officij
 scz oblatiōem xp̄i in cruce et sacrificij
 eucaristie in altari. qz fm̄ ilpo. i. ad cor.
 x. **O**mnia in figuris contingebant illis
 et in fide illi; sacrificij cetera sacrificia

Secundus unq; su-
 munt m̄dit.
 2 quantū ih̄. au-
 tū. illi m̄dit
 simp̄ly q̄ su-
 munt rē

Differa
 Manna et
 Sarranm
 Eucharistia
 Si q̄ manna
 fuit ex
 hoc pane uic-
 tū ingloriā

q̄ no fuit in
 multiplicat
 uicant in
 glorios

naturalia et legalia deo placuerunt

Capitulum secundum de quo et quare hoc sacramentum eucaristie sit institutum.

À quo instituitur

Dominus noster Iesus Christus hoc sacramentum instituit verbo et facto. verbo cum dixit. ego sum panis vivus qui de celo descendi. Joh. vi. Facto quoniam cena facta cum discipulis suis post esum agni paschalis dixit. Accipite et comedite hoc est corpus meum. Luc. xxij. *Quatuor autem de causis* dominus Iesus hoc sacramentum instituit. Primo ut memoriale sue mortis et passionis nobis relinqueret. Luc. xx. vi. Hoc facite in meam commemorationem. Et. i. ad Corinth. xi. Quocienscumque manducabitis panem hunc / et calicem bibetis mortem domini annuntiabitis donec veniat.

*Quare in
bibetis*

2. Secundo ut signum sue caritatis fidelibus suis declararet. teste Chrysostomo. super Johannem sic dicente. Christus hoc fecit ad maius amicitie fedus docens nos suamque caritatem declarans erga nos prestans se non solum videri a desiderantibus. sed etiam palpari comedi et amplecti. Tercio ut per cibum sue carnis ad gustum divinitatis nos invitaret. De quo venerabilis hugo super prologum angelice hierarchie. Sapientia increata que se per visibilia manifestat voluit ostendere quod ipsa animarum cibus et refectio est. Propterea assumptam carnem nobis in edulium proposuit in sacramento ut per cibum carnis ad gustum nos invitaret divinitatis. Quod corpus enim christi in sacramento sensus quodam signo sensibili detinetur et fovetur / intellectus lumine naturali fidei confortat et confirmat. et sic quodammodo per ipsum tanquam per hostium

et viam ad gustum sue divinitatis pervenitur. hec ille. Quarto pro tanto instituit hoc sacramentum quod in propria specie christus erat recessurus a nobis. et sic in sacramentali specie seipsum hic reliquit. ut nobiscum esset usque ad consummationem seculi sicut ipse promisit. Mat. ult. Ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. Unde Eusebius de hoc sic inquit et habet de consensu. dist. ij. ca. ij. quia corpus assumptum scilicet de beata virgine. ablaturus erat ab oculis nostris et ablaturus sideribus. necesse erat quod die cene sacramentum nobis corporis et sanguinis consecraret ut coleretur iugiter per misterium quod semel offerebatur in precium seculi generis humani.

Capitulum tertium. Quando hoc sacramentum sit institutum et quare in ultima cena christi cum discipulis suis sit institutum

Quando
Distans cenatum est quartade-
cimo luna mensis scilicet aprilis /
ad vespeream christus secundum legem
pascha cum apostolis celebrauit. de quo cum dixisset Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam paciar. statim ostendit ut veteri pasche finem imponeret. novum pasche substitueret sacramentum. Accipiens enim panem benedixit ac fregit. deditque discipulis suis dicens. hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. similiter et calicem postquam cenavit dicens. bibite ex hoc omnes hic calix novum testamentum est in meo sanguine qui pro vobis tradetur in remissionem peccatorum. Hac igitur celebratione informati celebramus iugiter per misterium quod semel offerebatur in precium cuius quatuor cause assignantur secundum

Quando

Curr in vltima cena
 Innocentii. Prima qz optet parata esse medicina qua quotidiana peccata curant. *Uñ Aug.* et habet de pte. dis. ij. ca. *Uñ sub figura.* Iteratur quoti die hec oblatio licet xpc semel passus sit qz quotidie peccamus peccatis sine quibus mortalis infirmitas viuere nō pōt. Et ideo qz quotidie labimur quoti die xpc pro nobis mistice immolatur. *Secunda* vt lignū vite semper sit in medio paradisi. *Tercia* vt nobis xpc quoti die vniatur sacramentaliter. et nos ei spūaliter. *Quarta* vt vero agno loco topici quoti die vramur quē iudei ad vesperā cōuertēdi esurient fm illd psalmi. *Conuertent ad vesperā et famem patient vt canes rē.* Nam vbi veritas venit figura cessauit. Est aut hoc sacramentū in vltima cena institutum multiplici de causa. *Prima* vt finē veterib⁹ figuris daret. Unde post esum agni paschalis qui inter cetera sacrificia fuit magis principale sacrificiū statim hoc sacramentū fuit institutū. agn⁹ em paschalis figura fuit passionis xpi et huius sacramenti. *Congruū* igit fuit vt figuram immediate sequeretur figuratum. *Secunda* causa qz ea que vltimo ab amicis dantur magis memorie cōmendant. p̄sertim qz tunc magis inflamatur affectus amicorū ad amicos. ea vero ad que magis afficimur aīo p̄ fundius imprimunt igitur alexander papa scd⁹ dicit. Nihil in sacrificijs pōt esse maius q̄ corp⁹ et sanguis domini nostri iesu xpi nec vlla oblatio hac potior. *De pte. dis. ij. ca. Nihil.* Ideo vt in maiori veneratiōe haberet dñs in vltimo discessu discipulis hoc sacramentum instituit. Et hoc est qd̄ inquit beatus Aug⁹. Saluator qz vehementius cōmendaret misterij illius altitudinem

vltimo hoc voluit infigere discipuloz cordibus et memorie a quibus p̄ passionem erat discessur⁹. *Tercia* causa vt per hoc sacramentū instante hora passionis et necessitatis sue vltimū cōderet testamentū. De quo innocenti⁹ terci⁹ sic ait. *Uñ* etia corpus et sanguinem suū post cenam dedit apostolis vt hoc sacramentū illud vltimū testimonij mā datū arcius memorie cōmendaret. *Uñ* nouissimū condens hereditibus testamentum ait. *Uos* inquit estis q̄ p̄mansistis mecum in tentatiōib⁹ meis. et ego disponam vobis sicut disposuit mihi pater meus regnū vt edatis et bibatis supra mensam meā in regno meo. *Luc. xxij.*

Capitulū quartū. De dignitate hui⁹ sacramenti

Dignitas huius sacramenti multis apparet. *Primo* qz tū in lege q̄ ante legem p̄figuratum fuit. *Ante legē* p̄ oblatiōem panis et vini a melchisedech. in qua figura habem⁹ formā huius sacramenti exteriorē et primū eius effectū scz p̄io refectiōem spūalem. *Secdo* in lege i māna vbi figurabat effectus gratie. et in agno paschali in quo significabat liberatio a dyabolo. de quib⁹ pleni⁹ dictū est i capitulo p̄mo hui⁹ tractatus. *Secundo* dignitas huius sacramenti apparet ex hoc qz a p̄phetis p̄nunciatū est. *De quo* p̄pheta dauid dānē angeloz manducauit hō. ps. lxxvij. vbi p̄teritū ponit pro futuro ex certitudine p̄phetali. *Tercio* dignitas eius ex hoc apparet qz a xpo est institutū. de quo dictū est supra ca. ij. *Quarto* ex hoc quia ab aplis est obseruatū. i. ad cor. xi. *Conuenientibus* vobis in vnū iam non est

5 dñicam cenam manducare. Quinto ex hoc apparet. qz a summis pontificibus est solemnizatū qui ad hoc celebrandū p̄stituerūt orōnem canū locū temp⁹ vestimenta vasa ⁊ stipendium spūale. que oīa sunt ad decorē hui⁹ sacramenti. vtp̄z ex. de re. et ve. sanctorū ca. Si dñm. Sexto apparet ex hoc qz nō nisi a sacerdote cōficitur qz solū sacerdotibus a dño hec potestas est reseruata. et cōmissa. vt habet. ex. de sum. tri. ca. Firmiter credim⁹. Ubi dicit. hoc sacramentū nemo p̄ficere pōt nisi sacerdos qui rite fuerit ordinatus. s̄m clauēs ecclesie quas xpc̄ iesus concessit aplis et eorū successorib⁹. Septimo eius dignitas apparet rōne cōtinentie sue. qz sub se continet xpm̄ in quo nobilissimū in celo. et nobilissimū in terra sunt. scz deitas et humanitas De quo vbi supra sic habetur. Una est fidelū vniuersalis eccia. ex. quā nullus omnino saluat. in qua idem ipse sacerdos est et sacrificiū iesus xpc̄. cui⁹ corpus et sanguis in sacramento altaris. sub specieb⁹ panis ⁊ vini veraciter p̄tinet transubstantiat⁹ pane in corpus et vino in sanguinē. p̄tate diuina vt ad p̄ficiendum hoc misterii accipiamus ipi de suo qd̄ ipse accepit de nostro.

Caplin quintū. De necessitate huius sacramenti.

Necessitas huius sacramenti innuitur iohis vi. vbi dicit dominus. Qui manducauerit carnē filij hoīs et biberit eius sanguinem nō habebit vitā in vobis. qz non hēbit deū inhabitatē q̄ est vita eterna. Usus em̄ hui⁹ sacramenti p̄ducit hoīez ad grē p̄summatōez q̄ est vita eterna.

Beati nāqz sunt qui ad cenā nuptiarū sunt vocati. Apoc. xix. Et vere beati i p̄nti scz p̄ gr̄as visitantē et in futuro p̄ gloriā eternā exaltantē. Un̄ glo. super illud Sap. vii. venerūt mihi oīa bona p̄iter cū illa sic dicit Qui corde xpm̄ suscipit noticiā oīm virtutū pariter habebit. Dicit qz gr̄am et in futuro gl̄iam eternā. Hanc etiā necessitatem innuit beat⁹ aug⁹ in qd̄ā Omne de festiuitate corporis xpi sic inquit. Dedit se nobis saluator in pabulū. vt qz homo p̄ cibū in mortē corruer. at necessarium fuit vt ip̄e p̄ cibum releuaret ad vitā. cecidit hō p̄ cibū ligni mortiferi releuatus est p̄ cibum ligni vitalis in illo ligno pep̄dit esca mortis i isto aut̄ vite alimentū illius esus intulit lesiōem. istius gustus attulit sanitatē gustus istius sauciuit gustus aut̄ illius curauit. vt vñ vuln⁹ est exortū inde et medela. et vñ mors subyt inde et vita venit. De illo enim gustu dicit. Quacūqz die p̄mderitis ex eo morte moriemini si q̄s aut̄ manducauerit ex hac carne viuet in eternū. Secundo necessitas hui⁹ sacramenti apparet ex hoc qz nullā salutem pōt cōsequi aīa sine huius salutiferi cibi susceptiōe debita. Teste Remigio sic dicente. Nulla nobis salus corporis et aīe absqz xpi carnis et sanguinis susceptiōe. qz vt inquit Richar. de sancto victore. In hoc beatissimo sacramēto xpi videlicet corpore et sanguine tāta consistit salus aīe vt omnē gr̄as quā habet hō sibi xpi sacramēto tribuit. Cui alludit venerabilis beda in hec v̄ba. Omne qd̄ donū celestis gr̄e sancta eucaristia mediāte. Quia s̄m b. bern̄. in tractatu suo de cōtemplatiōe et corporis xpi manducatiōe manducanti p̄mittit vitā sup̄na atqz beatā. in qua est gaudium sine merore.

reges sine labore dignitas sine tremore, opes sine amissione. sanitas sine languore. habundantia sine defectu. vita sine morte. perpetuitas sine corruptioe. beatitudo sine calamitate. vbi oia bona in caritate perfecta. vbi spes et visio faciei ad facie. vbi plena scia in omnibus et pro oia vbi summa dei bonitas cernit. et lumine illuminas a sanctis glorificat. vbi maiestas dei conspicit. et hoc cibo sine defectu mens inuentum faciat. **De ille**

3 Tercio necessitas h^o sacramenti ex hoc apparet qz sine hoc sacramento / corpori xpi mistico no possumus incorporari. p ut postea patebit cu de effectib^o huius sacramenti dicit. Per hoc etia sacramentum via nobis pbetur. ad vite eterne ingressum quocirca viaticum nominat qz pber viam illuc veniedi: scz ad eternam patriam et fructioez diuine maiestatis qua psignat. **Un** dicim^o in quadam collecta. Fac nos quesum^o dne diuitias tue supna fructioe repleti. qua pccio sic corporis et sanguis tui tpalis pceptio pfigurat. Et in quadam prosa sic canit eccia. Ecce panis angeloz factus cibus viatorz etc. Per hoc deniqz sacramentum graz no solu p patre sed ad plenitudinem veraciter attingim^o. **Un** eucaristia dicitur id est bona gra. Quid em meli^o corpe et sanguine iesu xpi. **Un** bern^o panis iste p excellentiam eucaristia dicitur id est bona gra. In hoc em sacramento no solum gra sed iste a quo ois gra fluit continetur. Et idē dicit ambrosius.

Capitulum .vi. De huius sacramenti nominum multiplicitate

Etia in precedenti capitulo sunt tacta aliqua noia h^o sacramenti. ideo sciendum qz hoc

sacramentum in scriptura sacra diuersa noia inuenit habere. dicitur em qnqz missa *In Missa 403*
 et hoc quadruplici rōe. **Primo** rōe angeloz qui ibi mittunt. vt patet de ple. dil. ij. ca. qz si sanguis. **Secundo** rōe filij qui ibi mittit ad deū patre. **Tercio** rōe nostri qz p misterium sacerdotis qui mediatoris vice fungit inter deū et hoiez vota nra mittimus et pces deo fundimus. vt deus nobis sua mittat graz et benedictioez. **Quarto** rōe assistentium scz cathecuminoz qui foras mittebant antiquitus in eccia primitiua. vt dicit **Hugo**. Tūc em dyacon^o lecto euangelio. solebat clamare exite cathecumini. qz sacerdos secretum incipit. **Ratio** aut hui^o expulsiois erat qz illi erant sine sacramento baptismi. qd oibus alijs sacramentis est pmittendum. **Secdo** dicit eucaristia p excellentiam ab eu qd est bonum / et carissima gra qsi bona gra. qz in hoc sacramento no tm est augmentum virtutis et grae sicut in confirmatioe sed ibi xpc sumitur totus pfectus et integer in corpore et aia et deitate / qui est finis et origo totius grae vt inquit mgr. in. iij. sen. dil. viij. Etiam qz cotinet illum in quo est plenitudo grae qz corpe xpi et sanguine. Et quid melius corpe et sanguine xpi. vt dicit. i. q. i. ca. Multi secularium. Et **Joh**. i. dicit. De plenitudine eius oēs accipimus gram. **Tercio** dicit hostia de quo in **Ps**. *In Hostia*
 Dirupisti dne v. m. t. sa. ho. lau. ps. cxv. Et fin ysidor. **Hostia** dicitur ab hostibus vincendis sicut victima dda victis. **Un** antequam ierāt ad bellum. faciebāt deo sacrificium et hoc vocabat hostia s; qm vice itez fecerūt sacrificium. hoc vocabat victima. Quia ergo nos hoc sacramentum offerim^o ad vincendum inimicos scz demones ergo merito dici potest hostia. **Quarto** vocatur immolatio et fin

ysidorus dicit ab in et moles quia in mole altaris sacrificabat. Et hoc sacrificium debet fieri in altari immolatio proprie dicitur. Unde per psalmum immola deo sacrificium laudis psalmus 117. Quinto appellatur communio id est communis esca. Communicare enim secundum papam. id est quod simul participare et quod omnes de uno pane et de uno calice participamus id merito communio dicitur vel dicitur communio eo quod ipse nobis communicat in isto sacramento. Uel a communitate quia communis est omnibus. Sexto dicitur viaticum quod idem est quod victus in via necessitatis secundum Augustinum. Et quod iste cibus datus est nobis in via iuxta illud Iob. vi. caro mea vere est cibus et est necessarium ad salutem et ad perueniendum ad terminum nostrum quia manducaueritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem non habebitis vitam in vobis. idcirco proprie et bene viaticum dicitur. Et figuram illius habebimus in iij. Regum ubi dicitur quod angelus domini portauit hylem panem sub cineribus et vas aque dicens Surge et comedere grandis enim tibi restat via. Et subdit. Et ambulauit in fortitudine cibi illius. Item et nos viatores de patria beata visionem et mansionem tendere debemus. Septimo appellatur sacrificium quod secundum beatum Gregorium in canone multum secularium. id est quod quasi sacrum officium. vel quasi sacrum factum quia per mystica consecrat per nobis in memoria domine passionis et secundum eundem ibidem dicitur mysterium. eo quod secretam et recedita habet dispensationem. id est virtutem et gratiam a deo dispensatam et collatam secundum gloriam. Ibidem Petrus vocat actio quia sicut habet de psalmi. c. Leo papa. vocat sacrificium missae actioem cum dicit quod missa est quod actio quae fit per modum cuiusdam cause. Nam hic habemus locum orationum iudex est deus accusator dyabolus. reus est populus/testis

est propria scilicet sacerdos defensor et aduocatus. ut dicit beatus Ambrosius in oratione summe sacerdos dicitur. qui inquit me peccatorum inter te et eundem populum mediator esse voluisti. dicitur etiam metalepsis in greco. quod est assumptio in latino eo quod per hoc sacramentum assumimus filii diuinitatem

Capitulum. vij. De modo accedendi et sumendi illud sacramentum. *Vide infra*

Plenti digne accedere ad hoc venerabile sacramentum necesse est ut iuxta doctrinam apostoli ad Cor. xi. homo seipsum probet. Quod dictum tractas b. tho. de agno in iij. pre sue sum. sic dicit. Probet homo seipsum. id est proparet examinet et purget. preparet per cordis contritionem. oris confessionem. et debitam satisfactionem. examinet an habeat scripturam in corde. veritatem in ore. perfectam conversationem in ope. purget a vana gloria intellectum. a vana cupiditate affectum sensum a rebellione per inobedientiam infectum. et sic a seipso probat ad summi regis mensam accedat. Modum autem accedendi discere possumus ex esu agni pascalis exor. xij. comedebat enim iudei agnum paschalem accinctis renibus cum azimis panibus. calceatiis pedibus. baculos hircos in manibus. cum lactucis aggregatis et festinatibus. Per primum figuratur puritas castitatis in Luc. xij. Sint lumbi vestri dicitur. Per secundum vero intelligitur carere corruptiois peccati marie mortalis quia secundum beatum Gregorium. asina sumus. si a corruptione peccati sumus alieni. Per tertium designatur affectus deuotionis. De quo in canticis. Pulchra es in calciamentis tuis filia principis. Per quartum figuratur memoria domine passionis. Unde iacob patriarcha dixit

Comunio

Viaticum

Sacrificium

Actio

In baculo pertransiit iordanē istū. Per
 5 quintū immūit amaritudo contritiōis pro
 pectis vñ p̄s. Libabis nos pane lacrimarū
 Per sextum mōstratur promptitudo
 bone voluntatis. Ex his igit̄ iam dictis
 sc̄z puritate castitatis/immunitate pec
 cati mortalis. xp̄ifere deuotionis. me
 moria dominice passionis. promptitu
 dine bone voluntatis. et amaritudine
 contritiōis. sit armatus om̄is qui ad sa
 cramenti cōmunionē digne vult acce
 dere. Unde beat⁹ Ambrosius in qua
 dam orōne de hoc pulcre loquitur in
 hec verba. Quanta cordis contritiōe
 et fonte lacrimarū/ quanta reuerentia
 et tremore/ quanta corporis castitate
 ⁊ animi puritate illud diuinū et celeste
 misterium est celebrandū. dñe deus. vbi
 caro tua in veritate sumitur. vbi san
 guis tuus in veritate bibitur. vbi sum
 mis yma humanis diuina iunguntur.
 Ubi tu es sacerdos ⁊ sacrificium mira
 biliter et ineffabiliter. Quis digne po
 terit celebrare hoc misterium. nisi tu de⁹
 omnipotēs offerentē feceris dignum.
 Nec ille. Et vt cuilibet volenti tracta
 re aut sumere hanc escam nobilissimā
 hoc contingat cum accedere voluerit
 beatus Bern. in tractatu suo de contē
 platione dicit. q̄ in hunc modū potest
 orare. O diues omnium bonorū dapum
 superne facietatis opulentissime largi
 tor deus. da lasso cibum. collige disper
 sum libera captiuum reintegrascissum
 Siste ad hostiū et pulsat. obsecro per
 viscera misericordie dei quibus visita
 sti oriens ex alto. iube pulsanti misero
 aperire. q̄ liberis gressibus ingrediat̄
 ad te et requiescat in te. et reficiatur de
 te pane celesti Sanct⁹ vero Thomas
 breuiter ponit tria. que cuilibet digne
 manducanti sunt necessaria. Primum

est mundicia corporalis vt per eā reue
 rentia sacramento exhibeatur. Secū
 dum est consciētia munda vt sic digne
 sacramento mansio et habitaculum di
 sponatur. Tercium est actualis deuotio
 per quā mens apud deū eleuetur. De
 quibus dicitur postea magis in sp̄ali:

Capitulum octauū. Que sint si
 gna et cōiecturę p̄ quas con
 iecturari possumus nos esse
 dignos ad hoc sacramentū
 percipiendū

Faceret aliquis cum nemo sit
 d certus an sine peccato sit et i *L. Gaspario.*
 caritate q̄ iuxta dictū Sap.
 Eccle. ix. Nescit homo an odio v̄ amo
 re dignus sit quō igitur aliq̄s fm̄ h̄mōi
 conditiōes digne poterit ad hoc ve
 nerabile sacramentū accedere. Ad hoc
 respondet sanctus Tho. dicens. Licet *Ex 10*
 de hoc nō possit haberi certitudo scie
 t̄n de hoc pōt haberi probabilis conie
 ctura et p̄cipue per quattuor signa. q̄
 ponit Bern. in libro de stimulo amoris
 Quorū primū est cum quis deuote ver
 bum dei audit. q̄ teste saluatore Joh.
 viij. Qui ex deo est verbū dei audit.
 Secundū cū quis promptū se in bene
 operando inuenerit: q̄ probatio dile
 ctionis exhibitio est operis. Et inquit
 beatus Grego. in quadam omel. *Ter*
 cium cū quis propositum habet absti
 nendi a peccatis in futuro. *Quartum*
 cum de p̄teritis deluit seu dolet et con
 teritur. In his em̄ fm̄ Grego. vera pe
 nitentia consistit. Unde si quis per hu
 iusmodi signa facta diligenti dis
 cussioe sue consciētie. quis non sufficienti de
 uote ad corp⁹ xp̄i accedat aliquo pctō
 mortali i ip̄o remanete qd̄ ei⁹ memoria

subterfugiat. n̄ peccat si accedit immo
ex vi sacramenti remissionē peccati p̄sequit̄
Unde beat⁹ Aug⁹. in quodā ser. dicit.
Quando corpus xpi manducatur / vi
uificat mortuos. Nam tale peccatum i
contritiōe generali est dimissum licet n̄
ita plene sicut ea que in specie sunt con
fessa.

Capitulum nonum. De fru
ctibus et vtilitatibus quas
consequunt̄ digne sumentes
Et qualis s̄ debent hoc s̄cra
mentū sumere

¶ Si corpus xpi digne man
ducatur. huc duodecim fruct⁹
q̄ et vtilitates consequuntur
qui duodecim fructus figurati sunt p̄
lignum vite qd̄ est in medio paradisi.
Benef. ij. d̄fferens duodecim fructus.
Alpoca. vlt. et notatur in his versibus.
Inflamat. memorat. sustentat. robo
rat. auget. Hostia spem purgat. reficit.
vitaliter vnit. Confirmatq; fidem mu
nit. fomitemq; remittit. **Primus fru**
ctus que cōsequitur digne manducās
est caritatis inflamatio De quo quidā
doctor sic dicit. Pre omnib⁹ alijs gra
ctijs corporis summi scz manducatio di
gna accendit in nobis caritatem Qui
em̄ panem calidū de clibano iam acce
ptum comederit. cū pane vtiq; sumit
et calorem. sic qui corpus xpi comedit
in clibano crucis. ex ardoze maxime
caritatis decoctum in eodem comedit
et caritatem. Ignitus. siippe amor dei
in corpore ipi⁹ suscipitur quo sumpto.
et nos inardescit. ius. et ipm̄ semp̄ am
plius esurimus. **Secundus fructus**
est qd̄ memoria reducit dominicam
passionem. diuinam dilectiōem. et no
stram liberatiōem. Unde Lu. xxij. hoc
facite in meā cōmemoratiōem. **Tercius**

fructus est contra recidiuatiōem sustē
tatio. De quo in psal. Panis cor hois
confirmet **Quartus fructus** est qd̄ ro
borat sumentē ad bona operandum et
continuandū. Luius figura innuitur
psal. xl. vbi dicit. Qui sperant in dño
imitabunt fortitudinē. assumēt pennas
vt aquile. ambulabūt. et non deficient.
Unde yfido. de hoc sic inquit. Libus il
le corpus illius nō impinguat. sed cor
hominis in bono confirmat. Idic est pa
nis vite qui ergo vitam manducatur di
gne. mori non potest. scz morte spiritu
ali et eternali. **Quintus fructus** ē
spei et deuotionis augmentatio. z non
solum spei / sed et caritatis vt dictum ē
in primo fructu. et etiam fidei vt diceē
in decimo fructu. que simul bene innu
untur. Ezech. xv. vbi anime deuote / sa
cramentū eucaristie percipienti. cū ista
rum virtutū augmento sic d̄r. Similā
mel et oleum comedisti. et decora facie
es vehementer. z profecisti in regnum
et egressum est nomen tuum in gentes
ppter speciem tuā. Vbi p̄ similia ppter
sui puritatem intelligere possumus sin
ceritatem fidei. Per mel propter sui
suauitatem intelligere possum⁹ digne
sumentis eminentē caritatē Per oleū
ppter sui intrinsecā subtilitatem intelli
gere possumus spem. Nam sicut oleum
est v̄tutis penetratiue et supnatat ce
teris liquoribus: sic spes diligentis aie
omnia creata quasi despiciens. pene
trat et transcendit Et non obstante tē
pestate hui⁹ mūdī. tanq; maris magni
et spaciōsi in quo sunt reptilia / quorū
non est numerus. anchoram sue confi
dentie figit in solo suo creatore / et in
virtute perfecte eucaristie. Unde de
hoc fructu quito dicitur psalmo. xxij.
Impinguasti in oleo caput meum.

et calix meus inebrians quod pelarus est
 Sextus fructus est peccatorum remissio
 et hoc intelligitur de venialibus pecca-
 tis. quia per istum cibum fit restaura-
 tio et reparatio deperditi vaporis id est
 ipsius caritatis. Et non intelligitur de
 mortalibus quod sicut alimentum naturale
 solum prodest viventi et non mortuo sic
 alimentum spirituale. Item amen si homo suf-
ficienti facta discussione. de omnibus
peccatis contritus fuerit et propositum sa-
tisfaciendi habuerit de quocumque pecca-
to mortali ab eo perpetrato / si sibi ad
memoriam reducere si alicuius pecca-
ti mortalis reus extiterit deo cognito
sibi totaliter ignoto. et a memoria
eius remoto ex vi sacramenti quod su-
mit remissionem illius peccati conse-
quitur. prout innuit beatus Augustinus. cum dicit.
Quia corpus christi manducatur vivificat
mortuos. De isto etiam fructu dicit ysa-
ias. Accedite igitur ad eum et illuminamini
quia lux est. Accedite ad eum et faci-
emini. quia propitius est. Accedite ad eum et
liberamini. quia ubi spiritus domini / ibi
libertas. Accedite ad eum et absolue-
mini. quia remissio peccatorum est. Cui con-
sonat Hieronymus. in hec verba. Nihil adeo
est extinctius et remissum peccatis sic
hinc oblatio et sacrificium. et hoc est ve-
rum si digne offeratur. Propter quod
Ambrosius in quadam oratione sic orat.
Panis qui de celo descendisti. veni in
cor meum. et munda me ab omni inqu-
ramento carnis et spiritus. Et ad istam pur-
gationem hortatur apostolus nos alloquens
per figuram agni paschalis / qui dicitur
azyma sic dicens. Expurgate vetus fer-
mentum. ad Corinthios. xi. Septimus fru-
ctus est spiritualis per internam consolatio-
nem refectio. De qua dicit Sapientia. xvj.
Panem de celo prestitistis. habentem

omne delectamentum. et omnem saporem
 suavitatis. Et in Psalm. xxij. In loco pa-
 scue ibi me collocavit. Et ideo Christus qui
 est sacerdos et hostia ait Venite ad me
 omnes qui laboratis et onerati estis. et
 ego vos reficiam. Math. xi. In rei enim
 veritate dulcissime potest reficere. quia
 eius spiritus est super mel dulcis / et he-
 reditas eius super mel et favum. Eccle. x.
 Unde beatus bernardus de ista utilitate et
 quarta sic dicit. In hoc sacramento anima
 celesti dulcedine inebriatur. peccatum
 veniale deletur et homo in gratia robo-
 ratur. Idem de hoc septimo fructu lo-
 quitur in hec verba Qui sanctam euca-
 ristiam digne sumit / nunquam maius in to-
 ta sua vita gaudium refrigeriumque ex-
 pertus fuerit quam in sumptione corporis
 et sanguinis domini nostri iesu christi
 degustavit. Octavus fructus est interi-
 or per gratie collationem vivificatio quod
 lignum vite comestum vitam prestabit. nam
 per virtutem huius sacramenti de attri-
 to fit contritio. de irasore fit penitens.
 Unde Job. vi. Qui manducat me ipse
 vivet propter me. Rationabiliter enim
 vita per cibum rediit. per quem mors in-
 travit. quod autem in sumendo hoc sacrame-
 tum gratia offeratur De hoc habet figura
 Exo. xvi. ubi dicit. Descendente manna
 descendebat piter et ros. Novus fructus
 est corporis christi mystici incorporatio. De
 quo Ambrosius in oratione ubi sic ait. Tu
 enim dixisti domine panis quem ego dabo / ca-
 ro mea est pro mundi vita. qui manducat
 me vivet propter me et ipse in me manet.
 et ego in eo. Job. vi. Et illud figuratum
 est Exo. xvi. ubi dicitur. cum sol incaluisse
 liquebat manna et prosequens per flum-
 inem unicum fuit cum terra. Propter
 quod ipse christus qui est cibus clamavit.
 ad beatum Augustinum ut patet in libro pfe-
 44

Cibus sum grandium cresce et manibus
cabis meis et subditur. Nec tu me muta-
bis in te. sicut cibum carnis tue. sed tu
mutaberis in me. Nam per istum cibum
 efficitur membra incorporata in christo
 et unum in christo. Et ideo hec spiritualis
 manducatio iure comunio nuncupa-
 tur ut patet supra ca. vi. huius tractatus
 et ut Damascenus dicit. Decimus fru-
 ctus est fidei confirmatio per intellectus
 illuminationem. quod designatur per illud
 quod habetur i. Reg. xiiij. ubi dicitur quod iona-
 thas gustavit de melle et illuminati sunt
 oculi eius. Unde bernardus super can. sic inquit.
Per fidem intellectus illuminatus et
confortatus. attingit hanc veritatem
indubitanter quod christus vere est in sacramen-
to et divinitas vere in christo. Undecimus
 fructus est quod perceptio eucaristie munit
 hominem contra demonum nequitiam. Unde
psalmus. Parasti in conspectu meo men-
sam aduersus eos qui tribulant me. super
quo dicit ysaia. Suscipe dominum iesum in
tue mentis hospicium. cum aut aduersa-
rius hospicium tuum viderit occupatum
celestis fulgore presentie intellige locum
temptationis suis per christum esse circum-
clusum seu clausum. Pro quo effectu
 consequendo beatus ambrosius in ora-
 tione ubi supra sic orat. Domine munit
 me beatorum angelorum pia atque fideli cu-
 stodia atque fortissima tutela. ut hostes
 omnium bonorum confusi a me discedant
 per hoc magnificum et admirabile sacra-
 mentum. Et de hoc habetur figura Exo. xij
 ubi legitur quod quando filii israel comederunt
 agnum paschalem. tunc posuerunt de san-
 guine in superius liminari et in utroque
 postea horum sui. et sic domus eorum erant
 preseruate ab angeli percussura. De eod
 habetur figura Ezechiel. ix. ubi dicitur quod
 illi soli preseruari fuerunt quos vir vesti-

tus lineis seorsum dominus iesus christus signa-
 bat thau thau in frontibus eorum. thau est
 figura crucis / que cum accedimus ad
 altare in fronte id est in prospectu nostre
 rationis debet esse depicta. Quoddecimus 12.
 fructus est fomitis mitigatio / seu
 inordinate concupiscentie extinctio de
 quo in psalmo. Super aquam refectiois
 educauit me etc. Sicut enim aqua refri-
 gerat sic illud sacramentum etiam refri-
 gerat a feruore concupiscentie. Unde
 bernardus. Sacramentum corporis christi duo
 operatur in nobis videlicet sensum mu-
 nit et a grauioribus peccatis tollit om-
 nino consensum. verbiginta Si quis no-
 strum non tam crebros ut solebat. nec
 tam acres sustinet iracundie vel luxu-
 rie inuidie ac ceterorum viciorum motus
 gratias agat corpori et sanguini domini
 nostri iesu christi. quoniam virtus huius sa-
 cramenti operatur hec in eo. Decimille.
 Propter quod beatus ambrosius in quodam
 oratione dominum nostrum iesum christum
 sic adorat. Domine rex virginum ama-
 torum castitatis et integritatis. decus ce-
 lesti rore benedictionis tue extingue in
 me totum fomitem ardentis libidinis
 ut maneat in me tenor totius castitatis
 anime et corporis. Et illud videtur esse
 figuratum. ij. Mach. j. ubi legitur. quod flamma
 accensa a lapidibus perfusis / aqua
 residua a lumine quod refulsit ab altari
 consumpta est. Sepe enim flamma con-
cupiscentie que nascitur ex aqua resu-
dua id est ex rerum temporalium afflu-
tia et superfluitate. qua lapides et homi-
nes mundani perfunduntur extingui-
tur a lumine ab altari fulgente. id est a
gratia sacramenti eucaristie. Propter
 tanta igitur dona que ex huiusmodi sacramen-
 ti perceptio digne sumendi preseruantur
 genti aio deuotaque mente est inquirendum

Qualis esse debeat qui ad hanc men-
sam digne accedere mereatur. Ad
quod respondet propheta in psalmo
xxj. Ubi in persona christifici dicit.
Edent pauperes et saturabuntur. quasi
diceret. In beatum Augustinum et glo. ibidem
Nota mea id est sacramenta et sacrificia
corporis et sanguinis mei reddam.
et hec sacrificia edent pauperes. et huius
seculi contemptores. quos ipse Math.
v. vocat pauperes spiritu qui ad hunc pa-
nem vite sumendum digne merentur ac-
cedere. Tales enim sunt vere humiles
et huius seculi contemptores christum regem
super omnia diligentes et omnes affecti-
ones suas in christum ordinantes. Ita ut
nihil cupiant nec habere desideret pre-
ter ipsum. Et illa reuera aperte dicit pau-
peritas spiritus dum quis mente et spiritu
nihil sibi vendicat immo nec seipsum nec
aliquid aliud temporale nisi hoc alteri to-
tum liberaliter et sponte donet et in christum
referat. ita ut sic nec velit esse sui iuris.
sed domini sui cui se donauit. nec aliquid
possideat tanquam suum sed tanquam domini sui.
ad cuius honorem res suas si quas
habet possessione ordinabit. ut dicere
possit cum apostolo. ij. ad cor. vi. Tanquam
nihil habentes et omnia possidentes quod
possidet omnia. cuius possessio est deus. vni-
us in persona cuiuslibet talis dicitur in psal. lv.
Ecce cognoui quoniam deus meus es tu. Su-
per quo Augustinus. Omnia quidem deus est.
sed eorum proprie deus est. qui eum diligunt
qui eum timent. qui eum possident et colunt
et sunt tanquam magna familia de domo
ipsius. redempti magno sanguine vni-
us filij eius. Et subdit. Quantum dedit
nobis deus pater. ut filij dei nomine
mur et simus. Ecce mirabilis coniunctio
summe paupertatis cum maxis diuitijs.
Quid nam pauperius illo qui nihil se-

bi retinet quod alteri non donat. Et quod
dicitur illo qui deum possidet. Et ergo be-
atus Augustinus super psal. ubi s. hortatur nos
dicens. Nos ergo deum amemus fratres
puri et casti. sed non est castum cor si deum
ob mercedem colit. Sed dices. Quid
ergo de cultu dei si mercedem non habe-
remus. Respondet Augustinus. Habebimus
plenarie ipsum deum quem colimus ipse nos-
bis merces erit quod videbimus eum sicut
est. Iohannes. iij. Ipse dixit abrahe Gen. xv.
Ego protector tuus sum et merces tua
magna nimis. Ex quibus verbis elicitur
quod de omni statu ecclesie possunt esse ho-
mines digne ad hunc panem vite acceden-
tes. quia dictum est supra. Edent paupe-
res et saturabuntur pauperes. scilicet
spiritu. Tales autem pauperes possunt esse
boni reges et principes finium terre. co-
iugati. virgines et vidue. layci et cleri-
ci. seculares et religiosi. Nam quisquis
talium in caritate dei est. et deum super
omnia diligit. si princeps vel prelatus
vel qualitercumque super alios constitu-
tus. potentatus. honores. diuitias. etc.
que suo statui communiter attribuntur
ipse non solum sibi sed deo tribuit. cui mi-
litat. cui seruit. et pro quo diligentem cu-
ram subditorum suorum gerit. et non solum
sua sed etiam seipsum pro eorum salu-
te exponit. hic dignus est ut ad hanc
mensam accedat. Pauperes enim christi
magnates et diuites pauperes subdi-
ti. et in bona simplicitate viuentes pau-
peres ad arcionem obseruantiam et in
abdicatione temporalium / et multiplicis
regularis discipline et securus christi
regi famulentur. se iudiciose astrin-
gentes. Illi sunt qui digne hunc pa-
nem celestem sumentes. angelorum
sunt conuiue. Juxta illud psalmi. Dan-
gelorum manducauit homo. Et ita hic

Qualis esse
debeat

et quod
nihil sibi
possidet
sed tanquam
domini sui

has possunt
digne acci-

in gratia viuificante promerent glori-
am sublimantē fin q̄ dixit dominus in
euangelio. Joh. vi. Qui manducat car-
nem meā et bibit meum sanguinē habe-
bit vitam eternā. Et tantū sit dictum d̄
his duodecim fructibus. Possunt tñ
hij fructus distingui fin tres status ho-
minū in eccia militante. Est em̄ hoc sa-
cramentū in penitentibus seu in inci-
pientibus culpe expiatiuum. gratie cō-
seruatiuum. xpi incorporatiuum. et cōtra
reciduatōem sustentatiuum. Et in pro-
ficientibus est fidei confirmatiuum / Spei
augmentatiuum. et fomitis extermina-
tiuum. Est in uiris perfectis dominice
passionis ad memoriā reuocatiuum. ad
bene operandum roboratiuum. cōtra
temptatiōem dyabolicam munitiuum
per internam consolationem ipsorum
refectiuum.

Capitulum .x. De malis et
damnis. que consequunt̄ indi-
gne sumentes

Sicut recte cōmunicantibus
multa bona proueniūt ut di-
ctum est in capitulo p̄ceden-
ti. sic indigne sumentes multa mala in-
curunt. Leste ap̄lo. ad cor. xi. sic dicen-
te. Qui manducat et bibit corpus dñi
indigne. iudicium sibi manducat. et bi-
bit. Et subdit. ideo inter uos multi im-
becilles / et infirmi uiuunt. Et d̄ multi.
Nullus enim opus placeat deo nisi ip̄e
prius placeat deo. Et signa nāq̄ com-
muniō hominē per. atis illaqueat. dā-
natiōem p̄parat. et. proximum scandali-
zat. meret̄ em̄ execat. temptatiōem sub-
iungit. d̄m iritat. vitam tempalem
breuiat. cunctis gratuitis et eternis bo-
nis spoliat. De quibus omnibus per or̄

dinem dicitur in psal. lxxviii. Fiat mē-
sa eorum coram ip̄is in laqueum. quo
ad primū. et in retributiōes quo ad se-
cundū. et in scandalū quo ad tertium.
et obscurantur oculi eorum ne uideāt
quo ad quartum. et dorsum eorū semp
incurua quo ad quintum. effunde sup
eos iram tuam quo ad sextum. fiat ha-
bitatio eorum deserta quo ad septimū
et in tabernaculis eorū non sit qui in-
habitet quo ad octauum. De quo etiā
hilarius sic dicit. Talis homo deum ad
vindictā excitat: suam vitam breuiat.
sanctos a se fugat. hostem suū letificat.
qui corpus xpi indigne māducat. Cui
alludit Origenes in hec uerba. Corp̄
quidem et sanguinem xpi in damnatio-
nem sumit tam mentis q̄ corporis. qui
absq̄ gustu accesserit interne dei dul-
cedinis et amoris. Ex quib̄ dicitis ap-
paret. q̄ uterq̄ tam bonus q̄ malus
cōmunicans corpus et sanguinem xpi
sumit equaliter quo ad essentia. q̄uis
tñ inequaliter quo ad efficientiam. In
bono em̄ efficit vitam gr̄e in p̄nti / ad
gloriā in futuro. in malo uerō damna-
tiōem p̄parat et mortem eternā indu-
cit. Unde canit eccia. Sumūt boni su-
mūt mali. sorte tñ inequali d̄. Et beatus
Augustinus. de hoc sic inquit. Est quidē i pec-
catorib̄ et indigne sumentib̄ uera ca-
ro et uerus sanguis xpi essentia nō tñ
salubri efficientia.

Capitulum .xi. Quot modis
hoc sacramentū sumat̄ ab ho-
mine uiatore

Sacramentū eucaristie trib̄
mōis p̄t sumi ab homine uia-
tore scz sacramentaliter tñ.
spūali tñ. sc̄m̄caliter et spūali simul.

Pro cuius maiori intellectu aduertendum
 quod secundum magister in iij. sen. dis. xvij. in sacra-
 mento eucaristie est aliquid quod solum est
 sacramentum id est signum sacre rei / ut est
 forma vel species panis vel vini que
 ibi videtur quia preter speciem quam inge-
 rit sensibus aliquid aliud facit venire in
 cognitionem. scilicet corpus christi verum
 et mysticum. Est ergo species post conse-
 crationem. vocabula rerum que ante fue-
 runt. scilicet panis et vini. ut patet de pse-
 dis. ij. c. Sensus. Unde in fine cuiusdam
 missae que celebratur in sabbato quat-
 tuor temporum in mense septembris oratur
 et dicitur. Perficient in nobis domine
 quesumus tua sacramenta quod continent.
 ut que nunc specie gerimus. rerum veri-
 tate capiamus. Aliud est res sacramen-
 ti et illa est triplex. Aliqua est res con-
 tenta et significata. Altera significata
 et non contenta. Tercia operata. res con-
 tenta et significata est caro christi quam de
 virgine maria traxit. et sanguis quem
 pro nobis effudit. seu ipse christus qui sub
 specie panis et vini veraciter contine-
 tur: Sed res significata et non contenta
 est corpus christi mysticum. seu ecclesia siue uni-
 tas ecclesie in predestinatis quo ad ec-
 clesiam militantem vocatis per predicatam.
 iustificatis per gratiam in presenti. et glori-
 ficatis in futuro per gloriam. quo ad ec-
 clesiam triumphantem. Utriusque autem cor-
 poris christi scilicet veri et mystici. species
 visibilis est sacramentum eucaristie quia
 utraque rem significat. et utriusque rei si-
 militudinem gerit expressam. Nam sicut
 panis triticeus pre ceteris cibis est pre-
 cipuus ad humani corporis sustentati-
 onem et refectioem. et vinum hominem leti-
 ficat et inebriat sic caro christi interiorem
 hominem plus ceteris gratiis spirituali-
 ter reficit et saginat. Dabet etiam similis

tudinem illa species visibilis cum corpore
 christi mystico que est unitas fidelium. quia
 sicut ex multis granis conficitur unum pa-
 nis. et ex pluribus vis vinum confluit
 in unum. sic ex multis fidelibus personis
 unum corpus christi mysticum constituitur. cuius
 ipse christus est caput. Unde apostolus. i. ad corin-
 thios. i. Unus panis et unum corpus multi-
 sumus. Et Augustinus. super Johannem Deme-
 trii. et allegatur a magistro in. iij. sententiarum
 dis. vij. quod sic dicit. Unus panis et unum
 corpus ecclesie dicitur pro eo quod sic unum
 panis ex multis granis. et unum corpus
 ex pluribus membris componitur. sic ec-
 clesia ex multis fidelibus caritate con-
 pulante annectitur. Huius corporis
 mystici proprium corpus christi sumptum de
 virgine est sacramentum id est signum. quod
 sicut corpus christi ex multis membris pu-
 rissimis et immaculatis constat. sic et
 societas ecclesiastica ex multis perso-
 nis a criminali macula liberis consistit.
 In cuius scilicet corporis christi typo seu figu-
 ra facta est arca domini de lignis cethim.
 Exo. xxxv. que sunt imputribilia. Sed
 res operata est gratia que in sacramen-
 to et in eius digna acceptioem conferit.
 secundum quod dictum est supra ca. ix. Istis iam de-
 claratis dicitur quod iste sumit corpus christi
 spiritualiter tantum. qui per fidem tanquam per
 cognitionem et caritatem tanquam per refecti-
 onem coniungitur christo et unitur corpo-
 ri christi mystico scilicet ecclesie. Unde Augustinus.
 super Johannem Deme- trii. et habetur
 de consecra. di. ca. Quid est sic dicit.
 Quid est christum manducare non hoc solum
 est corpus eius accipere multi enim in-
 digne accipiunt sed in ipso manere. id est
 esse de corpore eius mystico per gratiam
 et habere ipsum in se manentem Spiritua-
 liter enim manducat qui in unitate christi
 et ecclesie quam sacramentum significat manet
 c. iij.

Res sacra
 menty. 31

Quod est
 spiritus

Nam qui discordant a xpo nec carnem
 xpi sed mysticam manducant nec san-
 guinem mysticum bibunt. et sic tante
 rei sacramentū ad iudicium accipiunt
 quotidie. *Et sic iste manducat spiri-
 tualiter tantum. qui existens in caritate*
 firmiter credit in altari esse verum cor-
 pus xpi et sanguinem eius ex hinc est
 accipiens rem sacramenti id est graciā
 non autem ipm sacramentum corporis
 xpi sub specie panis et vini De ista mā-
 ducatiōe dicit beatus Aug⁹ in libro d'
 remedio penitentie. et habetur de ple.
 dist. ij. c. Et quid paras sub his verbis.
 Quid paras dentem et ventrē crede
 et manducasti. crede scilicet fide ope-
 rante per dilectionē. et manducasti id
 est corpori xpi mystico es incorporatus
Et est sciendū. qd bonus duobus modis
 manducat xpm spiritualiter. Uno mō
 in semetipso. dum sacramentū ipm ore
 corporali percipit. fide et caritate spūs
 in se spūaliter trahit et sibi vnit. Alio
 modo in alijs sed dum iustus alijs com-
 municat. sicut em os corporale non so-
 lum sibi sumit cibum / sed membris om-
 nibus comunicat. sic quodlibet membz
 ecclesie non sibi soli comunicat. sed toti
 ecclesie. vt virtus spiritualis comunicat
 nis / ad homines fideles pueniat p cari-
 tatem qua vniuntur. Sed iste sumit sa-
 cramentaliter tantū qui sub specie pa-
 nis et vini / hoc sacramentū in peccato
 mortali sciēter sumit. Iste vero spi-
 ritualiter et sacramentaliter sumit tantū
 qui hoc sacramentū sub apptis specie-
 bus sumit. et in sacramenti seu grāz
 consequitur. Et de hoc modo mandu-
 candi. beatus Bern. sic dicit. Corpus
 xpi egrotis est medicina. peregrinanti-
 bus dicta. debiles confortat. languo-
 res sanat. valentes delectat. sanitatem

conseruat. fit homo mansuetior ad cor-
 reptiōem. patientior ad laborem. arde-
 tior ad amorem. sagatior ad cautelam.
 ad obedientiā pronior. ad graciā acti-
 ones deuotior. *Dec ille. Sed aut modi
 manducandi xpm sūm Petru de thare
 tasta dist. iij. li. tripliciter possunt di-
 stingui. vel ex pte manducatis. vel ex
 parte rei que manducatur. vel ex parte
 modi manducandi. Primo sic. aut em
 manducans. accedit ad sacramentum
 dispositus. et sic dicitur māducare sacra-
 mentaliter ex pte rei que manducatur.
 Aut em manducat rem significatam et
 contentam. et sic iterum manducatur
 sacramentaliter. Aut manducat rem si-
 gnificatam et nō contentā. et sic man-
 ducat spūaliter. Aut percipit graciā
 ex parte modi manducandi. sic aut em
 sumitur solo ore corporis. et sic mandu-
 catur sacramentaliter. aut etiam sumi-
 tur ore cordis. et sic manducatur spū-
 aliter. Spiritualiter em manducare. ē
 xpo et eccie incorporari. Hoc aut du-
 pliciter est. vel per modū meriti credē-
 do. vel virtute sacramenti credendo et
 percipiendo. Primo modo. accipitur
 spiritualiter māducare comunicat. Se-
 cundo mō magis pprie. Primo mod⁹
 spūaliter manducandi potest alicui pro-
 uenire sine sacramento. Secundus aut
 modus nō. Et quāuis spiritualis man-
 ducatio sufficiat pro mō meriti ad salu-
 tem. non tñ sufficit sacramentaliter quia
 melior est iste modus māducandi spū-
 tualiter q̄ alter. eo qd vtrūqz comple-
 ctitur. Ex his dictis faciliter potest ha-
 beri solutio cuiusdā dicti communis quo
 querit. In mortalis peccator non con-
 fessus nec contrit⁹. sumens illud sacra-
 mentum vere sumat corpus xpi. qd vel
 ly vere determinat veritatem sumptio*

bid inu...

*trans. supra
in...
v...
reg...
si...*

nis sacramentalis / vel spūalis. Quo
ad p̄mū dicit. q̄ q̄ntumcūq; sit aliq̄s
magnus peccator. si sumit illud sacra-
mentū. vere sumit corpus xp̄i. loquens
do de veritate sumptōis sacramenta-
lis. q̄ qui vere sumit continēs vere su-
mit et contentū. s̄m q̄ continetur sub
h̄mōi continente. s̄z sub speciebus pa-
nis. que sunt sacramentū licet non sint
res sacramenti. Vere t̄n sacramentali-
ter continēt corpus xp̄i. vt patet ex au-
ctoribus supra adductis. Sed quo ad
secundū dicit. q̄ nullus peccator mor-
talis sciens se esse talem sumit vere cor-
pus xp̄i. loquēdo de veritate spiritua-
lis sumptōis. quia qui illo modo sumit
manet in xp̄o. et xp̄c in eo. sed nullus
p̄ctōr mortalis manet i xp̄o. nec xp̄c in
eo: cum talis non sit membrum viuens
xp̄i. Etiam nullus mortuus potest cibū
vitalem vitaliter sumere. sed peccator
mortalis quantū ad vitam spūalē mor-
tuus est. q̄ separatus ab eo qui est vita
anime. s̄m Augu: Et cibus iste est viu-
cibus seu vitalis. dans vitam spūalem
sumentī eum. Juxta illud Job. vi. ego
sum panis viuus qui de celo descendit.
si quis māducauerit ex hoc pane viuet
in eternum

Capitū xij. An peccata veni-
alia possunt impedire effectū
huius sacramēti in sumente.

Alia sunt peccata venialia
per que mens non nimis dis-
trahitur nec feruor carita-
tis sensibiliter diminuitur. hec in nullo
impediunt effectum huius sacramenti.
Sunt etiā nonnulla peccata venialia.
que non ex toto impediūt sed in parte
effectum huius sacramenti. Nam esse

ctus huius sacramenti nō solum est ad
eptio gratie vel caritatis. sed etiam est
quodam actualis refectione spūalis dul-
cedinis que per peccata venialia impe-
ditur. De hoc sic loquitur sanctus tho-
mas Peccata venialia dupliciter p̄nt
cōsiderari. Uno modo inquantū sunt
p̄terita. Alio modo inquantū sunt ex-
ercitata. P̄mo modo in nullo impedi-
unt effectum huius sacramenti. P̄dō
em̄ contingere q̄ aliquis post multa
peccata venialia cōmissa deuote acce-
dat ad illud sacramentum. et plenarie
effectum huius sacramenti consequat̄.
Secūdo modo peccata venialia non
in toto sed in parte impediūt effectum
huius sacramenti. q̄ sic quis accedit
mente distracta per peccata venialia/
que tollunt ab eo actualem deuotionē
et refectionem spūalis dulcedinis. non
aūt augmentum gratie habitualis vel
caritatis. Unde iste qui cum actu ve-
nialis peccati accedit ad hoc sacramē-
tum / manducat in habitu spiritualiter.
sed non actualiter Et ideo habitualement
effectum huius sacramenti percipit nō
aūt actualē. Nec Tho. Ex quibus ver-
bis colligitur. q̄ accedens in peccatis
venialibus percipit augmentū gratie
et caritatis habitualiter q̄uis t̄n per in-
ternam dulcedinē spiritualement non re-
ficiatur actualiter. Et sic patet cōsequē-
ter q̄ peccata venialia in sumente im-
pediunt effectum huius sacramenti actu-
aliter tantū. q̄uis t̄n non habitualiter:
sic q̄ nō efficit actualiter in eo. q̄uis
per virtutem sacramenti p̄sequitur ha-
bitum et augmentū caritatis. Nec in-
telligenda sunt de sumente nō existente
in peccato mortali et accedente i pec-
catis venialibus / deuotis oratiōibus
ad hoc sacramentum se aptante et de

cōmissis dolente. Et quis peccata veni
alia non tollunt huius sacramenti esse
ctum quantū ad habitū vt premissum
est. tñ magis bonū est si homo per con
fessionē vel alia remedia. studeat se ab
his emendare. Verendum nāq; debet
esse anime deuote cū ad hoc sacramen
tum celeste sumendū accesserit. ne cele
stis sponsus ad ipam veniens aliquam
maculā cuiuscunq; peccati etiam veni
alis quantū possibile est inueniat. quia
quanto quis cum maiorē cordis et cor
poris munditia ad hoc sacramentum
accesserit. non dubiū. quin maiorē grāz
et vberiorē fructum spūalium bonoz
exinde reportabit. Etiam quia nihil pu
rius ea mente esse debet. que in dei ha
bitaculū est preparanda

Capitulū tredecimū In pro
pter nocturnalem pollutio
nem cōmuniō sit p̄mittenda.

Hoc q; quis digne accedit
ad eucaristie sacramētū. tria
requiruntur. Primo mundi
tia conscie que non tollitur nisi p̄ pec
catum. Secūdo ne sit ibi in deuotio seu
mentis ebetudo. Tertio ne sit ibi cor
poris immūditia. Hec tria qñq; simul
concurrūt in aliqua pollutiōe noctur
nali. qñq; duo de his. qñq; vnū tantū
et fm hoc homo magis vl' minus impe
ditur. Et ideo distingūdū est de pol
lutione. Unde sciēdum pollutio no
cturnalī est cōmūnatio. qua quis in
somnia corrumpitur per seminis emissi
onem. Et contingit qñq; ex nature sup
fluitate seu ex abundātia materie semi
nalis. et repletionē in vasis seminalib;
non valentibus eam retinere. qñq; ex
infirmitate et debilitate virtutis retē

tiue. propter debilitatem neruoz. sicut
qñq; contingit cū homines ieiunant.
et in istis non est peccatū. sed quedam
pena vel infirmitas et in talibus casib;
homo relinquitur sibi metip̄. Qñq; p̄
uenit ex crapula. et hec prohibet a per
ceptiōe corporis xpi. nisi tunc necessi
tas aliqua. vel festiuitas alicuius solen
nitatis cogat ad oppositū. Qñq; cōtin
git ex imaginatiōe et cogitatiōe turpi
precedēte. et hec tantū est peccatū qñ
tum meruit cogitatio precedēs. Qñq;
em cogitatio hmoi turpiū est sine pec
cato veniali. vt cū quis de talibus esset
disputaturus. oporteret q; de his cogi
taret. Aliqñ etiā est cū peccato venia
li. scilicet qñ cogitatio in sola delectati
one finitur. sine consensu deliberatiōis
Qñq; etiā est mortale scz quando cons
ensus adiungit. Et si dubitatur de con
sensu. an concurrebat ad causam pol
lutionis an non. et sic consequēter du
bitatur. an ex peccato mortali. vel ve
niali pollutio acciderit. abstinere debz
Quia teste beato gregorio Bonarum
mentū est ibi culpam agnoscere / vbi
culpa non est. Et habetur de p̄sc. di. 1.
v. c. Ad eos. Si autē expresse inuenerit
consensum non precessisse. et tñ alia p̄
cesserūt / scilicet imaginatio et delecta
tio mala. sic tñ q; talis imaginatio fini
ta erat in delectatiōe. absq; cōsensu de
liberatiōis. tunc potest cōmunicare / si
vrget necessitas et solennitas festi in
mineat. Qñq; autē accidit ex illusione
dyabolica deo p̄mittēte. tñ si illusio
nis causa in nobis p̄cessit. scz cogitatio
turpis et imaginatio. tunc idem est iudi
cium sicut de cogitatiōe precedēte Si
vero non. sed opposita causa potius et
hoc frequenter accidit in diebus in qui
bus debet cōmunicare tunc signum est

q̄ dyabolus conatur homini auferre
 fructum eucaristie Unde i tali casu cō-
 sultum fuit cuidam monacho. vt legir̄
 in collatiōibus patrū. q̄ cōmunicaret
 et sic dyabolus videns se non posse cō-
 sequi intentū ab illusione cessauit Sed
 quia non potest defacili sciri causa ex q̄
 contingat pollutio. idcirco consultum
 et tucius est tali die abstinere p̄pter re-
 uerentiam sacramenti. Et dicit quidā
 q̄ debet abstinere ad viginti quattuor
 horas. q̄ in tali spacio natura deordi-
 nata per mentis ebetudinem et corpo-
 ralem immundiciā/econuerso reordi-
 natur. nisi necessitas incumbat. vel so-
 lennitas festi imminet. que contrariū
 exigit. Dico tñ q̄ in predictis omnib⁹
 pollutioibus cōmunit̄ est immundi-
 cia corporalis. sed mentis ebetudo non
 est nisi in illis pollutioibus que accidunt
 cum imaginatiōe. q̄ i illis que sine ima-
 ginatiōe accidunt anima nihil videtur
 perdere. Nulla aut̄ dicitur pollutio-
 num est peccatum in se. q̄ in somnis ex
 quo ratio est ligata nemo p̄t peccare
 p̄t tamen esse signum vel effectus pec-
 cati. et ido semp̄ recurrendū est ad cau-
 sam pollutiois. Ex hoc videtur quādo
 sit abstinendū a cōmunionē et q̄ non.
 Unde de hoc habent̄ metra: *Limen
 habet noctis pollutio q̄ fuisse ebrius.
 Aut primo meditatus turpe fuisti. Li-
 men abest tua si natura supflua tollit.
 Aut si debilioꝝ vacuo se ventre. resolu-
 uit.* De hac materia plene habetur de
 se. dif. vi. ca. Testamentū. et est canon
 beati Gregorij Et p̄ magr̄m. j. li. sniaz
 habetur hoc idem. Sed dubiū ma-
 gnet. an pollutio que incipit dormiēdo
 et terminatur in vigilia sit peccatum.
 Ad q̄ respondet. q̄ pollutio q̄ntū ad
 rōnem meriti et demeriti. magis iudicā-

catur fin principium q̄ est in dormiē-
 do q̄ fin finem qui est in vigiliando. Ex
 quo excitatus est motu carnis in dor-
 miendo non subiacet voluntati vigila-
 tis ille motus vltimus. Nec reputatur
 vigilasse quousq̄ perfectū vsum liberi
 arbitrij recuperauit. Potest tñ contin-
 gere q̄ in ip̄a vigiliatiōe peccatū oriā-
 t̄ q̄ sit q̄ pollutio placet p̄pter delecta-
 tiōem. tunc talis cōplacencia aut est ex
 surprētiōe tunc est peccatum veniale.
 aut est deliberate et cum cōsensu et tūc
 est mortale. Ista aut̄ complacencia nō
 facit preteritā pollutioem peccatū. q̄
 non est ip̄ius causa sed ip̄a in se. est pec-
 catum Si autem pollutio in euigiliatio-
 ne placeat p̄pter hoc q̄ est nature alle-
 uiatio et exoneratio. tunc peccatū fore
 non creditur Sed q̄ in principio h⁹
 capituli dictū est q̄ in accedente ad sa-
 cramentū eucaristie requiritur q̄ non
 sit immundus corporaliter. ideo dubiū
 pulsat mētē. an immundicia pure cor-
 poralis sicut lepra fluxus sanguinis. se-
 minis. aut menstrui impediant eucari-
 stie p̄ceptionē. Ad q̄ dicendū ex quo
 iste cibus non est corporalis cibus sed
 mentalis et spiritalis. ideo in eius sus-
 ceptione. magis consideranda et attē-
 denda est mentis deuotio ⁊ dispositio
 q̄ corporis mūdicia Et ideo distinguen-
 dum ē. q̄ talis immundicia seu infirmi-
 tas. aut ē perpetua seu diuturna. aut ē
 temporalis et cito curabilis. Si ē per-
 petua et diuturna. tūc talis homo nul-
 lo modo debz abstinere. ne propter im-
 mundiciā corpis. perdat fructus mē-
 tris vt accidit in leprosi. et patientib⁹
 fluxum seminis vel sanguinis. Si aut̄
 est temporalis et cito curabilis. tunc si
 aliquis in mente ē bene dispositus. nō
 phibet sumere q̄uis ad temp⁹ debeat

abstinere propter reuerentia[m] sacramē
ti. De hoc plene in canone dis. vi. ca.
Ab eos.

Capitulum. xiiij. An melius
sit hoc sacramētū eucaristic
frequētius sumere q̄ rarius

Uim hec questio inter dispē
c satores misteriorū xp̄i vide
licet sacerdotes. sepius mo
ueatur. ideo de ea q̄ntum ex doctorib⁹
haberi poterit aliqua dicent. Questio
igitur pponitur sub hac verborū forma
Utrum sacerdoti in scio peccati mortā
lis existenti in firmo proposito a pctis
abstinendi melius sit quotidie ⁊ impter
misse missam celebrare. vel meli⁹ sit in
terdum abstinere: *Et arguitur* primo
q̄ melius sit impter misse celebrare. q̄
dicit beatus Augustinus. Accipe quotidie qd
tibi prodest. modo missa sacerdoti et nō
solum sibi. sed cunctis fidelibus uiuis
et defunctis prodest. ideo debet corp⁹
xp̄i in celebratōe misse quotidie accipe
re. Sed q̄ melius sit sacerdoti inter
dum abstinere patet per sanctū Tho
ma sic inquentem. Nō est res q̄ntumcūq̄
preciosa et bona. si nimis est cōmunis:
aut tepescit in amore. vel vilescit in re
putatiōe. Ideo ne hoc p̄ciosum sacra
mentū vilescat. vel eius amor tepescat
melius est sacerdoti interdum abstinere.
Ab illam questionē saluo iudicio me
liori. primo plane respōdebo. Deinde
per septem conclusiōes. Quantū ad
primū dico. Si quis ex frequenti usu
huius cibi spiritalis / sit continue xp̄i
formior id est xp̄o in virtutibus similis
or. sed humilior. magis misericors. paci
entior. seruentior ad celestia. et ad ter
rena tepidior. elongatior a carnalibus

deuotior in dei laudibus. et largior in
operib⁹ pietatis. ille poterit omni die
celebrare. Sed qui sedule illo cibo uti
tur. et non sit xp̄iformior. sed fortassis
xp̄o difformior. vel in eadem habitudi
ne vel ebetudine semper manet. nō vi
det̄ ydonee disposit⁹ ad hoc. q̄ possit
omni die celebrare aut communicare.
Sed dices si sic. tunc boni viri semp
dispositi qui quotidie celebrant. utiq̄
deberent sentire se augeri in predictis
virtutibus. et notabiliter fieri xp̄ifor
miores. *Respondet* q̄ nonnulli sancti
psbiteri olim ex priuilegio effectus h⁹
sacramenti notabiliter senserunt se xp̄i
formiores. sicut adhuc aliqui deuoti ps
biteri sentiunt. et hoc fin eorū in fide
et deuotiōe dispositionē. ac diuine vo
luntatis erga eos dignatiōem. q̄ autē
in om̄ibus qui cōmuniter bene disposi
ti sunt non fiat similiter. rō est. Ne si ex
effectibus concluderetur huius sacra
menti veritas meritum tam magne fi
dei vacuaretur. Cum ergo hoc sacra
mentum agat non naturaliter sed pro
voluntate xp̄i qui omnimoda nouit
q̄nq̄ vnus sentit interi⁹ hunc eius effe
ctum. alter alium. et alius nullum. Uim
licet hoc sacramētū quodam occulto
influxu augeat habitualiter fidē spem
⁊ caritatem ac ceterarū virtutum om̄
habitus. hec tñ augmentatio sicut in q̄
busdam pceptibiliter redundat i actu
alem feruorem. et quendā spiritualem
dulcedinis gustum. ita in quibusdam
solū manet i hitu suspēsa tñ redūdātia
in actu ⁊ adhuc q̄nq̄ suspēdit i aliq̄b⁹
illa redūdātia sic q̄ nō solū nihil deuo
tiōis feruoris aut spūalis dulcedis sen
ciunt. sed minus feruidos et alacres ad
deum se reperit. et quasi gratiam pl⁹
solito subtrahi licet bene dispositi fue

runt quoniam sacramentum sumpserunt. Sed nec cui tale accidit diffidat. quia si sibi actus fortitudinis puta sustinere martirium pro christo aut grauis tentatio incumberet. fortitudinem reperiret. ubi fortassis alter qui spiritualiter gustum sensit caderet. **Nonne** petrus plus erga christum verbuit. et tamen ipsum primo negauit. Ita et hic esse potest. Item aduertere debet talis quod quidam sunt naturaliter molles et incitatores animi. et ideo ex facili compunguntur et delectantur. Alii autem naturaliter sunt duri et rigidit animi. in quibus idcirco non facilius se monstrat interna spiritualis refectio sicut in alijs qui tamen minus sunt constantes immo in casu arduitate. isti quoque sunt rigidi animi. firmiores sunt quam viri muliebres. Item multis de causis et modis sepe hominum spiritus affliguntur rigore et duritia quibus si reperit homo probabiliter se causam non dedisse non fatiget eum res illa. quod deus mille modis electos suos affligendo probare idolet. Nec adhuc sacrificium salutis offerre pigritetur. Et dicit quidam Divina enim pietas salutem anime sepius et secretissime et fidelissime operatur cum solum fidei anima innititur nec aliqua dulcedine spirituali fulcitur. non minus quam si prosperitate spiritualium charismatum afflueret. Et ideo interdum tales gratie subtrahuntur ut subtracte quidius repetantur. et recepte cautius conserventur. et ut sic anima deo dilectam humilitatis stola exercitetur. Unde diligenter est aduertendum quod premissus spiritualis sapor aut internus quidem gustus non est nisi fidei debitus effectus. **Quod** est presentis temporis sed eterne beatitudinis. Et ergo cum datur alicui in sacramento vel extra gratias agat deo

Quum vero non datur iterum gratias agat et patienter sustineat. sciens quia non est in potestate sua sed summi et benignissimi largit oris. qui non ad voluntatem hominis quoniam ipse vult. sed quando sibi placuerit tribuit. prout iudicauerit esse ad laudem suam et hominis utilitatem et salutem. Non ergo qui nihil spiritualis saporis perceperit. in huius sacramenti sumptione diffidat. aut desperet. sed putet hoc aut ad probationem fidei aut incitationem sui incidere. ut sic attentius aut particularius circa illud excellentissimum misterium consideret / et meditetur. ut ex hoc inardescens se ad hoc dignius sumentum habiliter et disponat. **Istis** sic stantibus. venio ad conclusiones. **Prima** conclusio sit hec. Non potest dari omnibus sacerdotibus super quotitate celebrationis missarum regula uniformis. Et loquor etiam de sacerdotibus inscijs peccatorum mortalium. de quibus querit questio. Et probatur conclusio hec ex simili quod sicut non potest una forma seruari in dandis medicinis corporum. quoniam propter diversitatem complexionum. quoniam ob diversitatem virium aut loci. aut temporis. aut diete. sic etiam de medicina spirituali intelligendum est. quod sic probatur quod omnes transferentes se secundum aliquam similitudinem se transferunt. ut **Aphilo.** dicit in topicis. Sunt enim diversorum diversa studia. Alii qui sunt occupati terrenis curis. Alii qui totaliter spiritualibus intenti. Alii qui magis circumspiciunt in custodia vite sue. Alii minus. **Primi** melius possunt se disponere ad sacramentum quam secundi igitur conclusio vera. **Conclusio** secunda. Quotidie celebrare de facto est laudabile. Probatur illa conclusio. **Illud** quod conferuat animam. ne in vita spirituali

deficiat hoc de facto est laudabile sed
 quotidiana celebratio sacerdotis ad
 hoc dispositi est hmoi. igitur rē. maior
 probat. Nam sicut alimentum quodia
 num animali corporali ad seruandā vi
 tam naturalem est necessariū. sic alimē
 tum spūale v̄t est hoc venerabile sacra
 mentū ad vitam anime seruandā sum
 me est necessariū igit rē. Conclusio
 tertia. Interdū abstinere a celebra
 tiōe missę rōne facientis est laudabile.
 Probat conclusio sic. Omne illud qđ
 ordinatur ad reuerentiā huius sacra
 menti ratione facientis est laudabile.
 sed interdum abstinere a celebratione
 missę ordinatur ad augmentū reueren
 tie et deuotiōis: igitur rōne facientis
 est laudabile. et per consequēs conclu
 sio vera. Correlarie sequitur qđ boni
 sacerdotes qñq; ad tempus abstinēt
 a celebratiōe / vt eorū deuotio augeat̄
 et vt eo melius disponēt se. Correlariū
 patet ex conclusiōe. Conclusio quaz
 ta. Sacerdos qnto sepi⁹ potest ad hoc
 sacramentū studeat se preparare. pro
 batur. quia in hoc erit in maiori custo
 dia vite sue et conscientie. ⁊ securius in
 tendit viuere. igitur conclusio vera.
 Conclusio quinta. Sacerdos faciens
 qđ in se est. potius debet ex confidētia
 diuine pietatis accedere ad missam ce
 lebrandam / qđ ex consideratione ppria
 abstinere. Probat conclusio auctori
 tate ambrosij sic dicentis. Graue est si
 ad mensam domy ⁊ in mundo corde. ma
 nibus innocētib; nō venimus. gra
 uis est si de peccatis metumus et sa
 crificium non reddamus. Conclusio
 sexta. Melius est quotidie celebrare ex
 amore ⁊ deuotiōe qđ interdum abstine
 re ex timore: Probat sic omne bonū
 per se melius est bono p accidens. sed

celebrare quotidie ex deuotiōe et amo
 re est de per se bonum. sed abstinere in
 terdum est bonū per accidens. vt se
 augeatur deuotio. ⁊ maior et reuerē
 tia. igitur p̄mū est melius. Correla
 rie sequitur. Si sacerdos quotidie sen
 tit se preparatū ad missam celebrandā
 et deuotio eius et amor erga sacra men
 tum nō diminuat. laudabile est qđ quo
 tidie celebret. Patet ex conclusiōe ⁊
 illud correlariū innuit beatus Augu.
 sic dicens. Quotidie accipe qđ tibi pro
 fit. sic viue qđ quotidie merearis acci
 pere. Cui consonat beatus Gregorius.
 in hec verba. Si quis peccandi p̄posi
 tum non habet. quotidie celebrare de
 bet ne priuet sanctā trinitatem. maria
 laude et gloria: angelos leticia. viuos
 gratia. defunctos venia. Inter omnia oī
 opera meritoria primatum tenet missa.
 Et in libro dyalo. sic inquit. Debemus
 itaq; presens seculū tota mente cōtem
 nere. quotidiana deo lacrimarū sacri
 cia offerre. quotidianas eius carnis ho
 stias immolare et sanguinis. Con
 clusio septima. Ex pre fragilitatis hūa
 ne laudabile videtur. qđ sacerdos non
 raro nec im̄termissē sanctā hostiam in
 celebratiōe missarū accipiat. Probat
 illa conclusio. qđ si raro celebrat minus
 circumspectus erit in vita sua si vero
 im̄termissē celebrat. hoc notare vide
 tur aliqualem irreuerentiā. cum vix ali
 quis tam deuotus sit. qui semp eadem
 deuotiōe ferueat. quin etiā aliqui aliqñ
 tulum tepeat. Hec conclusio videtur
 esse de intentiōe beati Augu. in libro d
 ecclesiasticis dogmatibus. Et habetur
 de pse. dist. ij. ca. Quotidie. vbi sic dicit.
 Quotidie eucaristiā sumere. nec laudo
 nec vitupero. omnibus tñ dominicis
 diebus comunicandū exhortor. Si tñ

mens in affectu peccandi est. Grauari magis dico eucaristie perceptione q̄ purificari. Et fm̄ glo. ibidem. Aug. hoc dicit. ignorans mentē sumentū. vtrū sine digni vel non. tanq̄ qui mentē alterius videre non poterat. et subdit ibidem. Dixerit ergo quispiam cōmunicandū esse quotidie alijs affirmat quotidie nō esse cōmunicandū. faciat v̄m̄ quisq̄ q̄ fm̄ suam fidem pie credit esse faciendū. Neq̄ em̄ litigauerunt adinācem zacheus et ipe centurio. cum alter eorū gaudens in domū suā suscepit dominū suū. Ille vero dixit. Domine non sum dignus vt intres sub tectum meū. Idem innuit Innocentius sic dicens. In perceptiōe corporis et sanguinis xpi. magna est diligentia adhibenda. Lauendū em̄ est ne si nimū deferatur. mortis periculum incurratur. dñō dicente. Qui manducaueritis carnem filij hominis et biberitis eius sanguinem. non habebitis vitā in vobis. Si vero quis indigne sumpserit iudicium damnatiōis incurrit. Ap̄stolo teste qui ait. Qui manducat et bibit indigne iudicium sibi manducat et bibit. Ideoq̄ iuxta eiusdem apostoli doctrinam. probet seipm̄ homo. et sic de pane illo edat et de calice bibat. Necessaria itaq̄ videt nobis bñ viuēdi necessitas ne corpus dñi vel indigne sumentō sumamus iudicium. vel cessando nihilominus incurramus periculum. Necessario quippe sumentus est agnus. vt a deuastante angelo protegāmur. Non em̄ exire possumus de egipto nisi agnum paschalē edendo phasē domō celebremus. Ille ille. Ex his dictis patet solutio questionis et rationum. ad vtrāq̄ partem. Dicto ergo de sacerdotibus aliqua sunt videnda de cō

munionē laicorū. Unde fm̄ cationes et institutione Fabiani pape. Quilibet xpianus si non frequentius saltem ter in anno debet cōmunicare sed nō vult ecclesiasticis carere liminibus. scilicet i pascha penthecoste et in natali domini. Et habetur de pse. dis. ij. ca. Si non frequentius. immo fm̄ conciliū agatense. Seculares qui his tribus temporib⁹ non cōmunicauerint catholici non estimantur. nec inter catholicos habeantur. Hoc est verū fm̄ glo. nisi propter humilitatem vel delicti conscientia. abstineant. Sed q̄ hoies multū ceperunt in caritate tepescere et esse negligētes. Ideo Innocentius tercius statuit. q̄ ad minus xpifidelis semel in anno cōmunicet sed in pascha sub pena ex cōmunicatiōis et carentia ecclesiastice sepulture. vt habetur ex. de penitē. et re. ca. Omnis vtriusq̄ sexus. Quidā tamen doctor ponit alium modū capiendi cōmunionē dicens. Si homo sentit se in statu primitiue eccie fore. videlicet q̄ sentit se esse ita feruentem in caritate xpi sicut sancti apostoli et martires fuerūt cōmunicet frequenter. Si vero sentit se esse in statu finalis eccie scilicet cor suū esse frigidum et in amore dei tepidum raro cōmunicet. Si vero medio modo se habet. tunc interdū abstineat vt plus inflametur ardore caritatis et deuotiōis. Et fm̄ quā partem se videt melius proficere ad illam declinet. qd̄ homo faciliter in se per experientiam potest cognoscere. Et tñ sit dictum de sacramento eucaristie in generali.